

Türkiye’de Genç İşsizliği ve Dış Ticaret Arasındaki Zamanla Değişen Nedensellik İlişkisi

The Time-Varying Causality between Youth Unemployment and Foreign Trade in Turkey

Yusuf DEMİR, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Türkiye, ydemir@cumhuriyet.edu.tr

Orcid No:0000-0001-5677-8709

Öz: İşsizlik, iç ekonomik dengelerin bozulmasının açık göstergelerindedir. Genç işsizliği ve yetişkin işsizliği arasında benzer bir ilişki olsa da genç işsizlik oranları genel işsizlik oranlarından her zaman daha yüksek olmuştur. Genç işsizlik sorunu ülkelerin ortak ve en ciddi sorunlarından biridir. İşleyen ve büyüyen ekonomide işgücünün artması her ne kadar olumlu bir gelişme ise de bu durum işsizliğin kronik bir sorun haline geldiği ülkelerde problem halini alabilmektedir. Gençlerin işsizlik nedeniyle üretime katkı sunamamalarının önüne geçebilmek için her yıl yeni işgücünün ekonomiye dâhil olması yeni iş alanlarının oluşmasını gerektirmektedir. Dış ticaret, ülkelerin işsizlik oranlarını düşürmek için uygulayacağı yöntemlerden biridir. Dış ticaretin, üretim üzerinde oluşturduğu yapısal değişiklikler sonucunda, işgücü piyasası üzerindeki etkisini araştırmak bu çalışmanın temel gayesini oluşturmaktadır. Bu amaçla Türkiye için 2013Q1-2020Q2 arasındaki çeyrek dönemleri içeren veriler ile genç işsizlik, dış ticaret ve reel ekonomik büyüme değişkenleri arasındaki ilişki zamanla değişen nedensellik testi ile analiz edilmiştir. Sonuç olarak, 2015Q4, 2016Q1, 2016Q2 dönemlerinde hem genç işsizlikten reel ekonomik büyümeye, ihracata ve ithalata hem de reel ekonomik büyümeden, ihracattan, ithalattan genç işsizliğe doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Genç İşsizlik, Dış Ticaret, Zamanla Değişen Nedensellik Analizi, Türkiye

JEL Sınıflandırması: F10, F14, F66

Abstract: Unemployment is one of the clear indicators of the deterioration of internal economic balances. Although there is a close relationship between youth unemployment and adult unemployment, youth unemployment rates have always been higher than overall unemployment rates. Youth unemployment is one of the joint and most severe problems of countries. Although the increase in the workforce is positive for a functioning and growing economy, it is a problem in countries where unemployment has become a chronic problem. To prevent the youth from not contributing to production due to unemployment, the inclusion of a new workforce in the economy every year requires the creation of new jobs. Foreign trade is one of the policies that countries will implement to reduce unemployment rates. The primary purpose of this study is to investigate the impact of foreign trade on the labor market due to structural changes in production. For this purpose, Turkey's time-varying causality test has analyzed the relationship between quarterly data in 2013Q1-2020Q2 and youth unemployment, foreign trade, and actual economic growth variables. As a result, in 2015Q4, 2016Q1 and 2016Q2, there is a bidirectional causality relationship from youth unemployment to real economic growth, exports and imports. And there is a bidirectional causality relationship from real economic growth, exports, imports to youth unemployment.

Keywords: Youth Unemployment, Foreign Trade, Time-Varying Causality Analysis, Turkey

JEL Classification: F10, F14, F66

1. Giriş

İlk çağlardan günümüze kadar, insanoğlunun çabalarının en önemlisi belki de çalışma hakkıdır. İnsan haklarını konu alan temel sözleşmelerin çoğunda var olan çalışma hakkı, uluslararası belgelerde oldukça önemli bir yere sahiptir ve koruma altına alınmıştır. Bu korumaya rağmen,

Makale Geçmişi / Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application : 4 Ekim / October 2021

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 5 Nisan / April 2022

© 2022 Journal of Yaşar University. Published by Yaşar University. Journal of Yaşar University is an open access journal.

çalışma daha özelde, istihdam ve işsizlik, günümüzün temel ekonomik ve sosyal sorunudur (Murat ve Şahin, 2011:31). İstihdam kelimesi üretim faktörlerinin üretim sürecinde kullanılması olarak ele alınabilir. Dar anlamda, sadece emek faktörünün üretimde kullanılması istihdam ile ilişkilendirilir. Kısmi istihdam ya da *işsizlik* ise üretim faktörlerinin üretime katılmayan bölümünü oluşturur.

İstihdam¹ için yapılacak tanımlamada emek ya da işgücü, ekonomik açıdan ülke nüfusuna dayanır, çalışma yeteneği ve isteğine sahip olan nüfustur. Ülke nüfusundan, çalışma çağı içerisinde bulunmayan nüfus ve bunun yanında çalışma çağı içerisinde bulunmasına rağmen, çalışma yeteneği ve isteğinde bulunmayan kişilerin çıkarılması, o ülkenin *işgücünü* oluşturur. İşgücü de, kendi içerisinde çalışanlar ve işsizler olarak ayrılmaktadır. Bu açıdan çalışanlar için fiilen istihdam edilenler denilebilir. Çalışma (work) kelimesi, eski Hint-Avrupa dilinde, yapmak anlamına gelen *werg* kelimesine dayanır. Etimolojik olarak *enerji* (iş başında olmak), *uyuşukluk* (işin olmaması), *alerji* (çalışmaya karşı olmak), *sinerji* (birlikte çalışmak), *ayın* (kamusal iş), *organ* (bir şey aracılığı ile çalışma da olduğu bir araç) kelimeleri ile ilgilidir. Çalışmanın bu dilsel özellikleri, insan çalışmasının gerçekliklerini, onun insan deneyiminin birçok bileşenine gömülü oluşunu ve birçok biçimde gerçekleşmesini yansıtmaktadır. Bunlar ile beraber çalışmanın temel önemi ile ilgili farklı zaman ve mekanlarda çalışma kavamları oluşturulmuştur (Budd, 2016:15, 40): Tablo 1.

Tablo 1. Kavram Olarak Çalışma

...Olarak Çalışma	Tanım	Entelektüel Temeller
Bir Lanet	İnsan yaşamı ya da sosyal düzenin devamı için gerekli olan kesin yük	Batı ilahiyatı, Antik Yunan-Roma felsefesi
Özgürlük	Doğadan ya da başka insanlardan bağımsız olma durumuna erişmenin ve insan yaratıcılığının ifadesinin bir yolu	Batı liberal bireyciliği, siyaset teorisi
Bir Meta	Satılabilir ekonomik değere sahip olan üretken çabanın soyut bir miktarı	Kapitalizm, sanayileşme, iktisat
Mesleki Vatandaşlık	Belirli hakları olan bir toplumun mensupları tarafından takip edilen bir aktivite	Batı vatandaşlık idealleri, ilahiyat, endüstri ilişkileri
Izdirap	Memnuniyet veren mal ve hizmetlerin elde edilmesine imkân veren berbat bir aktivite	Faydacılık, iktisat
Kişisel Tatmin	Tercihen bireysel ihtiyaçları tatmin eden fiziksel ve psikolojik bir işleyiş	Batı liberal bireyciliği, sistematik yönetim, psikoloji
Bir Sosyal İlişki	Sosyal normlar, kurumlar ve iktidar yapıları içine gömülü olan etkileşimi	Sanayileşme, sosyoloji, antropoloji
Başkalarına Bakma	Başkalarıyla birlikte olmak ve onların hayatta kalmalarını sağlamak için gerekli olan fiziksel, bilişsel ve duygusal çaba	Kadın hakları, feminizm

¹ İşçilerin refahını korumak ve işsizliğin artması durumunda onlara destek sağlamak için düzenlenen istihdam yaratma ve işten çıkarma, istihdamı koruma mevzuatı ile ilgilidir. Bu mevzuatın belirleyicisi, haksız yere işten çıkarılma durumunun yasal tanımının, haksız yere işten çıkarılma durumlarında çalışanların haklarını geri verme ve maddi tazminatı da içeren mahkeme kararlarının sıklığının niteliksel değerlendirilmesini göstermektedir (Cazes, 2015:158, 160).

Kimlik	Kim olduğunu ve sosyal yapı içinde nerede durduğunu anlamaya yönelik bir metot	Psikoloji, sosyoloji, felsefe
Hizmet	Başkalarına yönelik fedakarlık çabası	İlahiyat, Konfüsyüsçülük, cumhuriyetçilik, insanîyetperverlik

Kaynak: Budd (2016). Çalışma Düşüncesi, s.46.

İşsizlik kendi içerisinde geçici, yapısal, doğal ve devrevi işsizlik olarak çeşitlere ayrılmaktadır (Ünsal, 2017:118-122); *geçici işsizlik*; halihazırda çalışmakta olan kişiler buldukları koşullardan daha iyi fırsatlara sahip işlerde çalışmak amacıyla işten ayrılmaları ve bu kısa dönemde geçici olarak işsiz kalmaları halidir. *Yapısal işsizlik*; ülkenin sektörlerinde meydana gelen yapısal bir değişiklik ortaya çıktığında oluşan işsizliktir. *Doğal işsizlik*; bir ekonomideki geçici işsizlik ve yapısal işsizlik toplamından oluşur ve her ekonominin kendi yapısına göre şekillenen, uzun yıllar ortalaması alınarak genellikle yüzde 4-5 aralığında ortaya çıkan işsizlik türüdür. *Devrevi işsizlik*; reel gayri safi yurtiçi hasılanın reel gayrisafi yurtiçi hasıla büyüme trendi etrafındaki hareketinden kaynaklanır ve bir ülkenin ekonomik şartlarına meydana gelen olumsuz koşullar neticesinde küçülme veya durma yaşandığı hallerde ortaya çıkmaktadır. Diğer işsizlik türleri (Güvel, 2011:253-255); *istem dışı işsizlik*, cari ücret düzeyinden çalışmaya hazır ve razı olan, iş arayan işgücünün bir kısmının iş bulamamasıdır. *Gönüllü işsizlik*, işgücünün cari ücret düzeyini, koşulları beğenmeme, gelir gereksinimi duymama ya da tembellik nedeniyle çalışmamayı seçmesidir. *Mevsimsel işsizlik*, ekonomik etkinliklerin mevsimlik dalgalanmalar göstermesine bağlı olarak çalışma olanaklarının artıp azalmasını nedeniyle istihdam düzeyinin değişmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. *Gizli işsizlik*, bir ekonomik faaliyette bir miktar işgücü çekilse de toplam üretim miktarı değişmez; bu da bu işsizlik türünü ortaya çıkarır.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) işsizliği, üç ana kriterin aynı anda ifade edilmesi olarak açıklamaktadır. Bu üç ana kriter ise; “iş yok”, “iş arıyor” ve “işe başlamaya hazır”dır. *İşi yok*; referans dönemi olarak belirlenen süreçte istihdam edilmemiş birey veya bireyleri tanımlamaktadır. *İş arıyor*; son üç aylık zaman diliminde iş arama yollarından birini kullanmak gibi yöntemleri kapsamaktadır. *İşe başlamaya hazır*; referans dönemi olarak baz alınan sürede kendi adına veya ücretli çalışmaya hazır olmayı nitelendirmektedir (Lordoğlu ve Özkaplan, 2005:65). İşsizlik, gençler ile kavramsallaştırıldığı da *genç işsizliği* kendini gösterir. Genç işsiz; çalışma isteği ve gücüne sahip olup, cari ücret düzeyinde kanunlarca belirlenmiş saatler içerisinde iş arayıp bulamamış ve iş bulamaması nedeniyle kendi istek ve arzusu dışında işsiz kalmış, 15-24 yaş aralığında bulunan kişilere denmektedir (Murat ve Şahin, 2011:43). Genç ve/veya gençlik kavramlarına ilişkin görüş birliği yoktur. Bireylerin ileriki hayatlarındaki yaşam biçimlerinin belirlenip, benimsediği tutum, davranış ve değerlerin şekillendiği, geleceğe aktarıldığı (Yavuz ve Özmete, 2012:13), hayatın her anlamda en etkili ve en önemli bu

dönemini² (Erol, 2013:16), Birleşmiş Milletler, ILO gibi uluslararası pek çok kuruluş çalışmalarında çocukluktan yetişkinliğe geçiş süreci olarak ifade etmişlerdir (Murat ve Şahin, 2011:34). Genç nüfusun işsizliği NEET (not in employment, education, or training; ne eğitimde ne istihdamda) terimi ile karşılık bulur; bu işsizlik türü çeşitli nedenlerden dolayı gücenmiş ya da çalışmayan işsizleri göstermekte olup, genç nüfusun eğitimde ve istihdamda olan işsizlik paylarını göstermektedir. NEET kapsamında olan gücenmiş gençler esasen var olan bir işin olacağına inanmamaktadır ya da daha önceden aramış olmalarına rağmen iş bulamamaktadır. Bunun yanısıra nerede ve nasıl iş bulacaklarına dair bilgiye sahip olmadıklarından iş aramayan genç nüfustur (ILO, 2017: 21).

Genç işsizlik oranlarının genel işsizlik oranlarından ortalama iki kat daha yüksek olması; özellikle 15-24 yaş gurubu, genç nüfusun daha önce bir iş tecrübesi edinmemesine, bu durumun işverenlere ek maliyetler oluşturması nedeniyle tercih edilmemelerine, iş gücü piyasasına ilk defa giriş yaşı olmasına, işgücü piyasasını yeterli düzeyde bilmemelerine ve işgücü piyasası ile eğitim sistemi arasında etkin bir bağın oluşmamış olmasına bağlanmaktadır (Taş ve Bilen, 2014:53).

Buraya kadar açıklanmış yapılan işsizliğin dış ticaret ile arasındaki bağı açıklayan üç yaklaşım bulunmaktadır (Freeman ve Revenga, 2004:9-11): Hecksher-Ohlin modeli ile açıklanan ilk yaklaşımda, bir ülkede diğer üretim faktörlerine oranla daha fazla var olan üretim faktörüne dayalı olarak yapılan üretim ile dış ticarete uzmanlaşmaya gidilmesi açıklanmaktadır. Bu yaklaşımda daha fazla bulunan faktörde meydana gelen uzmanlaşma ile beraber diğer ülkelere karşı üstünlük elde edilmektedir. Dış ticaretin ve uzmanlaşmanın getirisiyle beraber ülkede daha fazla olan üretim faktörünün de fiyatı artar ve bu sayede bu sektörde meydana gelen üretim artışı beraberinde istihdamı da artırır (Ayaş ve Çeştepe, 2010:261). Bu yaklaşım bu sebeple ihracatın istihdamı artırabileceğini savunmaktadır (Karaçor ve Saraç, 2011:185). İkinci yaklaşımda, emek yoğun olarak üretilen ürünlerin gelişmekte olan ülkelere ithal edilmesi, ithalatın yapıldığı sektörlerde istihdamın azalmasına ve ücretlerin düşmesine neden olduğu vurgulanmaktadır (Polat ve Uslu, 2010: 491-492). Son yaklaşımda ise; istihdamın dış ticaret ile olan etkileşiminde ülkeler arasındaki emeğin verimliliği ve maliyeti ilişkili olduğu vurgulanır. Bu yaklaşım üretilen her bir ürünün emeğinin karşılığının yurtdışındaki maliyetlere eşit olması ya da bu maliyetlerden daha düşük olması halinde üretileceğini kabul etmektedir. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelere ortaya çıkan verimlilik artışında bu ülkelere ürün alan gelişmiş ülkeler karşılaştırmalı üstünlüklerini

---

² Gençlik dönemi; ülkelerin sosyal, kültürel ve ekonomik durumlarına bağlı olarak değişir (O'Higgins, 2017:2): Amerika 14-24, İngiltere 16-18, Güney İtalya 14-32, Kuzey İtalya 14-29, Avustralya 12-25, Malezya 15-40, Mozambik 14-35, Nijerya 6-30, Türkiye 15-24 yaş aralığı genç nüfus olarak kabul edilmektedir (Akcan, 2018:37).

kaybedeceklerdir böylelikle bu ülkelerde bu ürünün üretimi azalacak ve dış ticaret açığı ortaya çıkmaya başlayacaktır. Ortaya çıkan bu olumsuz tabloda ticari dengenin sağlanması ise ücretlerin ticaret ortaklarına göre düşürülmesiyle sağlanacaktır (Freeman ve Revenga, 2004:10). İşsizlik, iç ekonomik dengelerin bozulmasının açık göstergelerindedir. Ülkeler işsizlik sorunlarını çözmek için çeşitli politikalar uygulayabilir ve bunlardan birisi de dış ticaret politikalarıdır. Üretimde meydana getirdiği yapısal değişikliklerin sonucunda dış ticaretin, işgücü piyasası üzerindeki etkisini araştırmak bu çalışmanın temel gayesini oluşturmaktadır. Bu araştırmada araç olarak genç işsizlik, ihracat, ithalat ve ekonomik büyüme değişkenleri kullanılmıştır. İhracatın, ithalatın ve ekonomik büyümenin genç işsizlikle nedensel bir ilişkisinin var olup olmadığı ekonometrik yoldan analiz edilmektedir. Bunu yaparken, önce ilgili literatüre ardından uygulama sonuçlarına yer verilmiştir.

2. Literatür Taraması

Dış ticaret ve işsizlik arasındaki ilişki, ülke içerisindeki sektörlere göre farklılık göstermektedir. Ülkelerin sanayi kompozisyonları, işgücü piyasaları farklılıkların belireceği noktalardan bazılarıdır (Belenky ve Riker, 2015:2). Dış ticaret, ülkelerin işsizlik oranlarını düşürmek için uygulayacağı yöntemlerden birisidir. Literatür araştırılırken, Türkiye için işsizlik ve dış ticaret konularını beraber ele alan çalışmalar seçilmeye özen gösterilmiştir. Buna göre, *Erlat (2000)*, dış ticaretin istihdam ile olan ilişkisini Türkiye için 1963-1994 yıllarının verileri ile incelemiş ve Türkiye'de 1980 yılından sonra ihracata dayalı büyüme politikasına geçilmesiyle beraber bu yıldan sonra dış ticaretin istihdamı etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Günçavdı ve Küçükçiftçi (2001), Türkiye için yaptıkları araştırmada 1990 yılında faktör yoğunluğunu ölçmeyi amaçlayarak, ara girdi ithalinden sonuçlanan maliyet ya da yerli faktörlerin tasarruf derecelerini incelenmiştir. Yazarların ulaştığı temel sonuç, ara mallara yönelik gerçekleştirilen dış ticaretin, ulusal üretim faktörlerinin kullanımında tasarruf sağladı şeklindedir. *Ayaş ve Çeştepe (2010)*, Türkiye için Leontief girdi-çıktı modelini kullanarak, 1998-2002 döneminde imalat sanayinde meydana gelen dış ticaret değişimlerinin faktör analizi ve istihdam üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Çalışma neticesinde, dış ticarete meydana gelen değişimlerin istihdam üzerindeki etkilerinin sektörler bakımından farklı olduğu ve istihdama etkisinin etkisinin ithalattaki artışla doğru orantılı gelişme gösterdiği görülmektedir.

Polat ve Uslu (2010), 1988-2007 döneminde imalat sanayi üzerindeki dış ticaret ile istihdam arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, kısa dönemde istihdamın dış ticaret ile olan ilişkisi olumlu ve anlamlıyken; uzun dönemde anlamlı değildir. *Gözcör ve Pişkin (2011)*, çalışmalarında Sabit Etkili Panel Veri ve Genelleştirilmiş Momentler yöntemi kullanarak 2004-2009 döneminde arasında Türkiye'deki bölgelerde işsizlik ve dış ticaretten

alınan pay arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yapılan incelemede bölgelerin dış ticaretten aldıkları payın işsizliği azalttığını saptamakla beraber önceki dönemlerdeki işsizlik oranının sonraki dönemlerde ortaya çıkacak işsizlik oranını etkilediği sonucuna varmışlardır.

Karaçor ve Saraç (2011), Türkiye’de dış ticaret ve sanayi sektörü istihdamı ilişkisini 1963-2009 döneminde araştırmışlar ve sonuç olarak kısa vadede dış ticaretin sanayi sektörünü etkilemediği; ancak uzun vadede etkileyebildiğini tespit etmişlerdir. *Göçer vd. (2013)*, işsizlik ile ülkenin ihracatı ile yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 2000-2011 yılları arasındaki dönemlerin üçer aylık verileri sınır testi yaklaşımı ile beraber üç model yardımı ile analiz yapılmıştır. İnceleme neticesinde ihracatın işsizliği azalttığı ve yabancılar tarafından yapılan yatırımlar ile işsizlik arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varılmıştır.

Akkuş (2014), panel veri analizi ile yaptığı incelemede 2003-2010 yılları arasında Türkiye’de uluslararası ticaret verimliliğinin imalat sanayisinde istihdama olan etkisi incelenmiştir. Yapılan incelemelerde ihracat talebinin ve ithalat rekabetinin istihdamı doğrudan etkilediği ancak ithalat rekabetinde meydana gelen artışın bu talebi azaltıcı etkisinin olduğu saptanmıştır. İmalat sanayinin verimliliğe en büyük katkı sağlayan unsurların üretim ve arge alanlarına yapılan yatırım harcamaları ve kaynak tahsisleri olduğu izlenmiştir. *Ayhan (2018)*, yaptığı çalışmada, Türkiye’de Ocak 2005-Şubat 2014 dönemi için sanayi üretiminin, ihracatın istihdamı olumlu etkilediği bununla beraber; reel kurun ve ithalatın istihdamı olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. *Cenger ve Çütücü (2018)*, Türkiye için, 2005:01-2017:03 dönemini içeren aylık verileri kullanarak nedensellik analizleri ile ithalatın genç işsizlik üzerindeki etkilerini incelemişler ve ithalatın, genç işsizliğe etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Eygü (2018), tarafından çoklu regresyon analizi yardımı ile yapılan incelemede Türkiye’nin 1990-2017 dönemi ele alınarak, ülkedeki dış ticaret, enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, işsizlik oranı, artan enflasyon ve azalan dış ticarete bağlı olarak artış göstermektedir. *Didin Sönmez ve Özerkek (2019)*, Türkiye’de farklı bölgelerde var olan genç işsizliğinin nedenleri bulmak için yaptıkları araştırmada, genç işsizliğin nedenlerinin makroekonomik ve demografik değişkenler olduğu; ancak dış ticaretin genç işsizlik üzerinde hiçbir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

3. Analiz ve Bulgular

Türkiye için 2013Q1-2020Q2 dönemindeki çeyreklik veriler ile genç işsizlik ile dış ticaret arasındaki ilişkinin analiz edildiği bu çalışmada, kurulan modelde genç işsizliğini etkilediği düşünülen önemli göstergelerden olan reel ekonomik büyüme göstergesi de bağımsız değişken olarak yer almaktadır. *Ayhan (2018)*; *Cenger ve Çütücü (2018)*; *Eygü (2018)*; *Didin Sönmez ve Özerkek (2019)* çalışmalarını takiben oluşturulan modelin fonksiyonel gösterimi;

$$(NEET_{it})=f(X_{it}, M_{it}, RGDP_{it}) \quad (1)$$

şeklindedir. Logaritmik olarak ise;

$$Ln(NEET_{it})=\beta_{i0}+\beta_{i1}LnX_{it}+ \beta_{i2} LnM_{it} + \beta_{i3} LnRGDP_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

halini alır. (2) nolu modelde yer alan genç işsizlik verisi, genç nüfus işsizliği, ($Ln(NEET_{it})$), Eurostat³'tan, ihracat LnX_{it} , ithalat LnM_{it} ve reel ekonomik büyüme $LnRGDP_{it}$ verileri, T.C. Merkez bankasından⁴ alınmıştır. ε_{it} ise hata terimidir. Logaritmik değişkenlerin zaman yolu Şekil 1'de verilmiştir; incelenen dönem için değişkenlerde dönemsel etkilerin olduğu görüldüğünden, bütün değişkenler mevsimsellikten arındırılmıştır.

Şekil 1. Değişkenlerin Zaman Serisi Grafikleri

Tablo 2. Değişkenlere ait Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyonlar

	<i>NEET</i>	<i>RGDP</i>	<i>X</i>	<i>M</i>
<i>Ortalama</i>	5.094	8.762	1.361	1.896
<i>Medyan</i>	5.029	7.524	1.365	1.857
<i>Maksimum</i>	5.849	3.189	1.602	2.307
<i>Minimum</i>	4.576	1.599	1.078	1.441
<i>Standart Hata</i>	3.469	4.243	1.189	2.237
<i>Çarpıklık</i>	0.374	0.495	-0.281	0.022
<i>Basıklık</i>	2.119	1.828	3.169	1.941
<i>Jarque-Bera</i>	1.669	2.945	0.433	1.401
<i>Jarque-Bera Olasılık</i>	0.434	0.229	0.805	0.496
<i>NEET</i>	1			
<i>RGDP</i>	0.262	1		
<i>X</i>	-0.284	0.410	1	
<i>M</i>	-0.294	-0.472	0.335	1

³ https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsl_neet_q&lang=en (Erişim tarihi: 21.12.2021)

⁴ <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?evds/serieMarket> (Erişim tarihi: 21.12.2021)

Tanımlayıcı istatistiklerden standart hatalarda, en büyük değerlerin reel gelirden, işsizlikte ve ithalatta olduğunu görülmektedir. Korelasyon katsayılarına bakarak, büyümenin katsayı işaretinin pozitif olduğu, büyüme ve işsizliğin aynı yönde hareket etdiklerini söylemek mümkündür. İhracat ve ithalat değişkenlerine baktığımızda katsayı işaretlerinin negatif oldukları ve ters yönde hareket etdiklerini söylemek mümkündür. İhracat ve/veya ithalat artınca işsizlik azalır; azalınca artar. Ekonometrik analizlerde zaman serisi verileri arasındaki ilişkiler irdelenmeden önce mutlak suretle değişkenlerde birim kök olup olmadığına bakılmalıdır. Bu, ilişkinin sahte mi gerçek mi olduklarını belirler ve bu sınama ADF (1981), PP (1988) birim kök testleri ile yapılmıştır: Tablo 2.

Tablo 3. Durağanlık Test Sonuçları

		ADF			
		Seviye			
		LOGNEET_SA	LOGRGDP_SA	LOGX_SA	LOGM_SA
Sabitli	t-Statistic	0.683	-0.7226	-2.2835	-0.901
	Prob.	0.9894	0.8244	0.1837	0.7734
Sabitli ve Trendli	t-Statistic	1.6202	-5.5628	-2.0213	-1.6619
	Prob.	1	0.2235	0.5658	0.7422
Sabitli ve Trendsiz	t-Statistic	1.1712	4.1979	-0.3986	-0.9585
	Prob.	0.9331	0.9999	0.5313	0.2938
		Birinci Fark			
		LOGNEET_SA	LOGRGDP_SA	LOGX_SA	LOGM_SA
Sabitli	t-Statistic	-0.8747	-7.6558	-4.8376	-4.0898
	Prob.	0.7793	0***	0.0006***	0.0038***
Sabitli ve Trendli	t-Statistic	-12.1391	-7.532	-4.7637	-4.0264
	Prob.	0***	0***	0.0036***	0.0195**
Sabitli ve Trendsiz	t-Statistic	-0.7516	-4.9143	-4.9548	-4.0025
	Prob.	0.3806	0***	0***	0.0003***
		PP			
		Seviye			
		LOGNEET_SA	LOGRGDP_SA	LOGX_SA	LOGM_SA
Sabitli	t-Statistic	-2.4747	-0.5792	-2.2679	-0.8883
	Prob.	0.1317	0.8605	0.1885	0.7775
Sabitli ve Trendli	t-Statistic	-2.4497	-5.0593	-2.0074	-1.731
	Prob.	0.3485	0.1782	0.5731	0.7113
Sabitli ve Trendsiz	t-Statistic	0.719	5.7305	-0.4704	-0.9678
	Prob.	0.8648	1	0.5029	0.29
		Birinci Fark			
		LOGNEET_S	LOGRGDP_SA	LOGX_SA	LOGM_SA
Sabitli	t-Statistic	-5.6908	-8.2525	-4.7125	-4.1035
	Prob.	0.0001***	0***	0.0008***	0.0037***
Sabitli ve Trendli	t-Statistic	-7.1562	-8.1477	-4.6613	-4.0099
	Prob.	0***	0***	0.0046***	0.0202**
Sabitli ve Trendsiz	t-Statistic	-5.6919	-4.5886	-4.8255	-4.0025
	Prob.	0***	0***	0***	0.0003***

Not: *, ** ve *** sırasıyla % 10, % 5 ve % 1 durağanlık düzeylerini göstermektedir.

Tablo 2'ye göre, değişkenlerin hiç biri düzey değerlerinde durağan çıkmamış; ancak birinci farkları alındıktan sonra durağanlaştıkları gözlemlenmiştir. Birinci farklarında durağanlaştıkları görülen değişkenlerin nedensellik analizleri Balcılar vd. (2010) nedensellik testi ile analiz edilmiştir. Bootstrap sürecine dayalı LR Granger nedensellik test süreci iki değişkenli VAR(p) modelini $t=1,2,\dots,T$ olmak üzere (Balcılar vd., 2010: 1400);

$$y_t = \Phi_0 + \Phi_1 y_{t-1} + \dots + \Phi_p y_{t-p} + \varepsilon_t \quad (3)$$

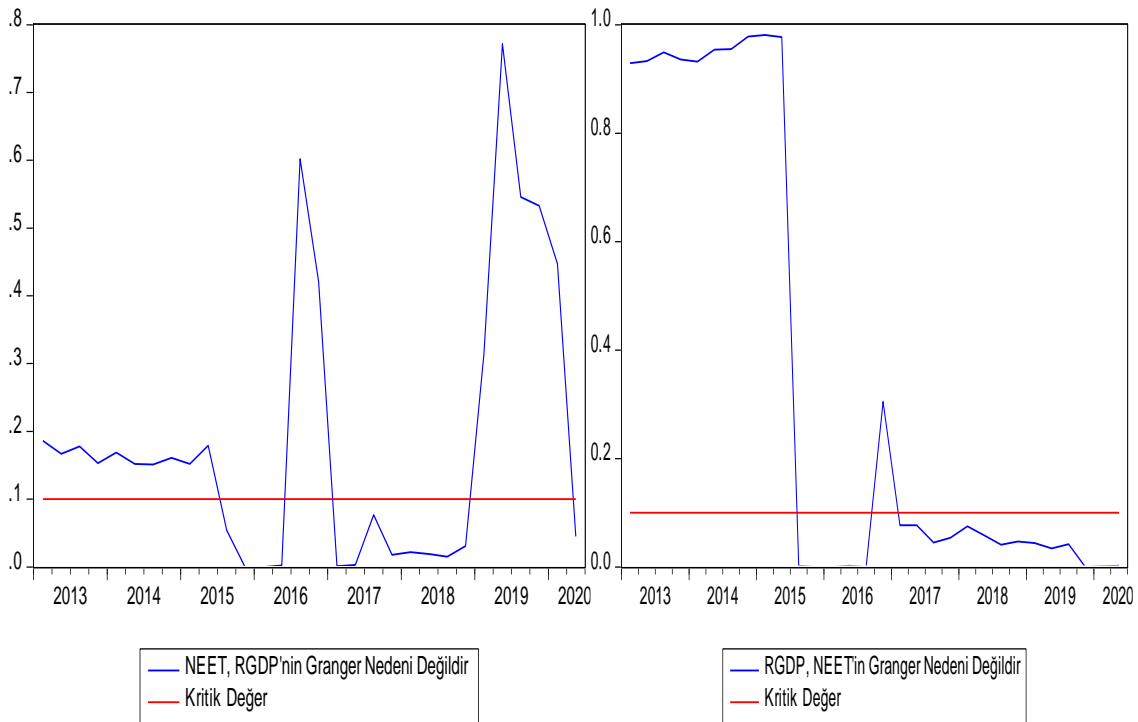
ifadesinde $\varepsilon_t = (\varepsilon_{1t}, \varepsilon_{2t}) \sqcup iid(0, \sigma^2)$ tekil olmayan kovaryans matrisi şeklindedir (with nonsingular covariance matrix Σ).

Optimal gecikme uzunluğu akaike bilgi kriteri, AIC tarafından belirlenmektedir.

$y_t = [y_{1t}, y_{2t}]_{2 \times 1}$ matris olmak üzere VAR(p) modelini;

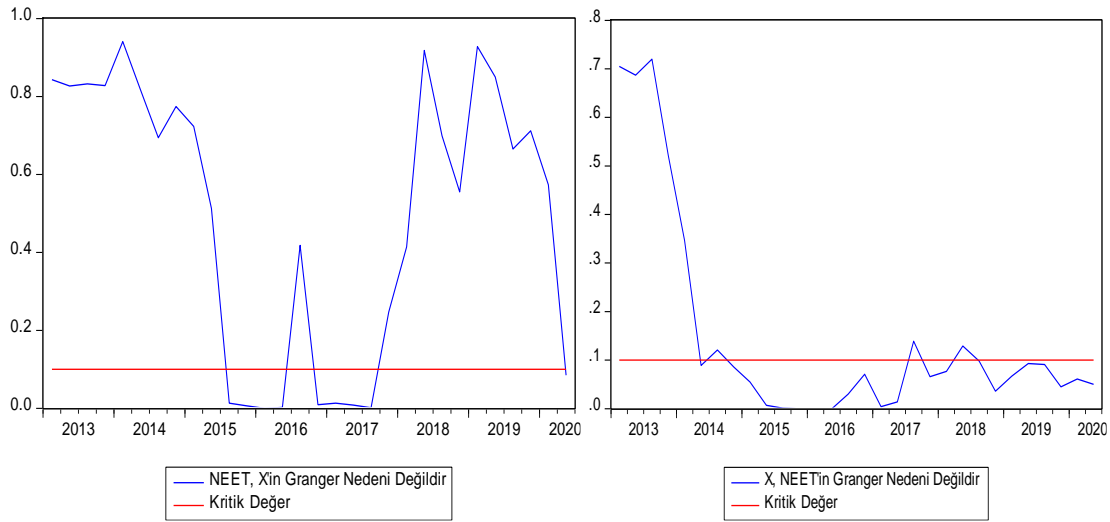
$$\begin{bmatrix} y_{1t} \\ y_{2t} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \phi_{10} \\ \phi_{20} \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \phi_{11}(L) & \phi_{12}(L) \\ \phi_{21}(L) & \phi_{22}(L) \end{bmatrix} \begin{bmatrix} y_{1t} \\ y_{2t} \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \varepsilon_{1t} \\ \varepsilon_{2t} \end{bmatrix} \quad (4)$$

şeklinde ifade edilebilir. Burada, $\phi_{ij}(L) = \sum_{k=1}^p \phi_{ij,k} L^k$ olmak üzere $i,j=1,2$ ve gecikme operatörü $L^k x_t = x_{t-k}$ şeklindedir. Testin sıfır hipotezi $\phi_{12,i} = 0$ olmak üzere y_{2t} , y_{1t} 'nin Granger nedeni değildir veya tam tersi bir ifadeyle $\phi_{21,i} = 0$ olmak üzere y_{1t} , y_{2t} 'nin Granger nedeni değildir şeklindedir (Bayat vd., 2015:15-17). Zamanla değişen nedensellik test sonuçlarına Şekil 2, Şekil 3 ve Şekil 4'te yer verilmiştir.

Şekil 2. Zamanla Değişen Nedensellik Sonuçları: NEET-RGDP

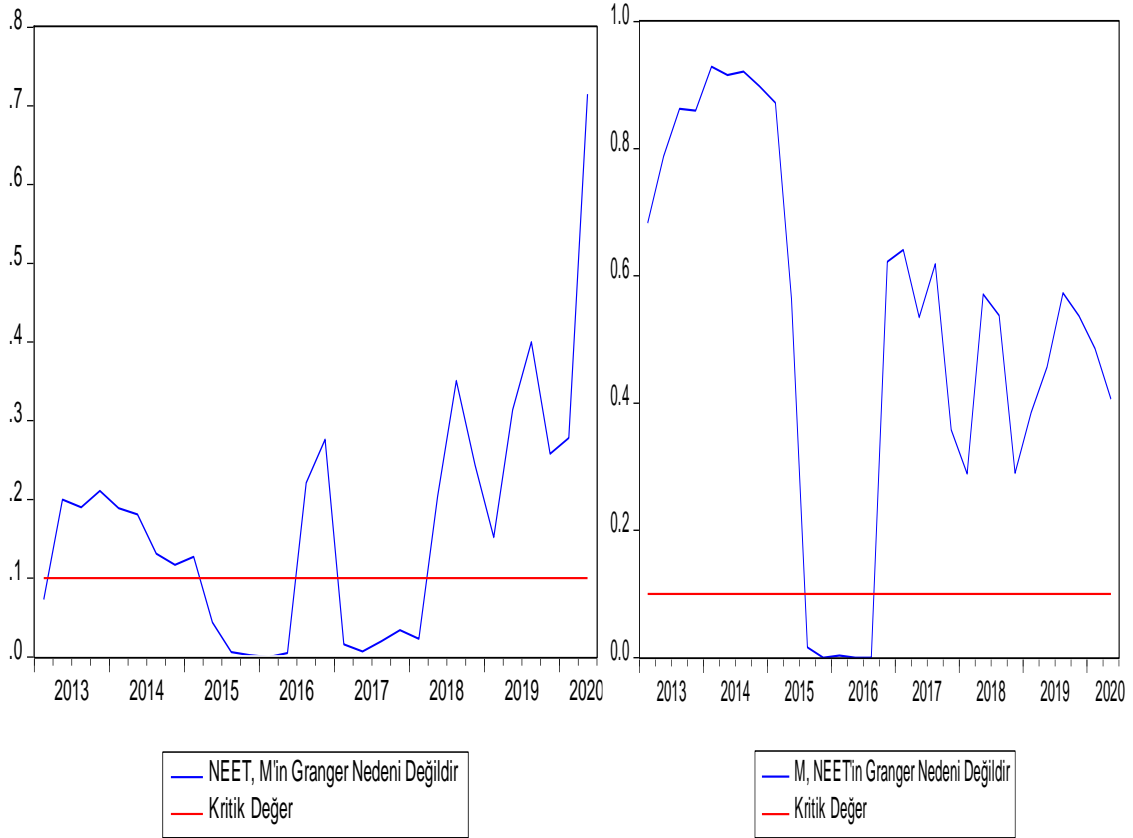
Şekil 2'ye göre; genç işsizlikten reel büyüme doğru, 2015Q2, 2015Q3, 2015Q4; 2016Q1, 2016Q2; 2017Q1, 2017Q2, 2017Q3, 2017Q4; 2018Q1, 2018Q2, 2018Q3, 2018Q4 ve 2020Q2'de nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Reel büyümeden genç işsizliğe doğru, 2015Q3, 2015Q4; 2016Q1, 2016Q2, 2016Q3; 2017Q1, 2017Q2, 2017Q3, 2017Q4; 2018Q1, 2018Q2, 2018Q3, 2018Q4; 2019Q1, 2019Q2, 2019Q3, 2019Q4 ve 2020Q1, 2020Q2'de nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. **2015Q3, 2015Q4; 2016Q1, 2016Q2; 2017Q1, 2017Q2, 2017Q3, 2017Q4; 2018Q1, 2018Q2, 2018Q3, 2018Q4** ve **2020Q2**'de hem genç işsizlikten reel büyümeye doğru, hem de reel büyümeden genç işsizliğe doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır.

Şekil 3. Zamanla Değişen Nedensellik Sonuçları: NEET-X

Şekil 3'e göre; genç işsizlikten ihracata doğru, 2015Q3, 2015Q4; 2016Q1, 2016Q2, 2016Q4; 2017Q1, 2017Q2, 2017Q3 ve 2020Q2'de nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. İhracattan genç işsizliğe doğru, 2014Q2, 2014Q4; 2015Q1, 2015Q4; 2016Q1-Q4; 2017Q1, 2017Q2, 2017Q3; 2018Q1, 2018Q2, 2018Q3; 2019Q1-Q4 ve 2020Q1, 2020Q2'de nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. **2015Q4; 2016Q1, 2016Q2, 2016Q4; 2017Q1, 2017Q2, 2017Q3** ve **2020Q2**'de hem genç işsizlikten ihracat doğru, hem de ihracattan genç işsizliğe doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır.

Şekil 4'e göre; genç işsizlikten ithalata doğru, 2013Q1; 2015Q1, 2015Q4; 2016Q1, 2016Q2; 2017Q1-Q4 ve 2018Q1'de nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. İthalattan genç işsizliğe doğru, 2015Q3, 2015Q4; ve 2016Q1, 2016Q2, 2016Q3'de nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. **2015Q4** ve **2016Q1, 2016Q2**'de hem genç işsizlikten ithalata doğru, hem de ithalattan genç işsizliğe doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır.

Şekil 4. Zamanla Değişen Nedensellik Sonuçları: NEET-M

4. Sonuç

Toplumsal açıdan çalışma kavramının içeriği, tarihsel ve ideolojik olarak belirlenmektedir. Çünkü ilk ve/veya orta çağda bir üretim faaliyetinde bulunma ile piyasa toplumunda pazar için üretim faaliyetinde bulunma, aynı şeyi ifade etmemektedir. Çalışmayı tanıma, uygulama, bireysel ve toplumsal hayata sokma tarzı, sanayileşme ile birlikte icat edilmiş ve sonrasında geliştirilmiştir (Kesici, 2013:165). ILO'nun istihdam stratejisi, adil bir küreselleşme, yoksullukla mücadele ve cinsiyet eşitliğini vurgular. Bu yaklaşımda, makroekonomik açıdan istihdam merkezli büyüme stratejileri, eğitim, hayat boyu öğrenim, iş başında eğitim ve girişimciliğin desteklenmesi gibi ilkeler öne çıkar (ILO, 2006:7).

Türkiye'deki işsizleri, ağırlıklı olarak kentlerde yaşayan ve evlenmemiş gençler ile düşük eğitilmişler ve kadınlar oluşturmaktadır. Büyük işsiz kitlelerin varlığı ve bunların toplum yapısı, ekonomik kalkınmayı, sosyal değişimi, sosyal gruplar arasındaki ilişkilerin niteliğini ve bireyin psikolojik sağlığını olumsuz etkilemektedir. Bu durum eş zamanlı olarak, dolaylı yoldan hem sosyal gelişmeyi hem de toplumsal bütünleşmeyi zorlaştıran bir ortam yaratmaktadır. Dolayısıyla, işsizlik sadece işsizlerin değil tüm toplumun sorunudur (Sümer vd., 2013:29, 32).

Türkiye için 2013Q1-2020Q2 dönemindeki çeyreklik veriler ile genç işsizlik, dış ticaret ve reel ekonomik büyüme değişkenleri arasındaki ilişki analiz edildiği bu çalışmada; durağanlık sınaması sonucunda değişkenlerin ancak birinci farkları alındıktan sonra durağanlaştıkları

görülmüştür. Birinci farklarında durağanlaştıkları görülen değişkenlerin nedensellik analizleri Kayan Pencereler testi ile analiz edilmiştir. 2015Q3, 2015Q4; 2016Q1, 2016Q2; 2017Q1, 2017Q2, 2017Q3, 2017Q4; 2018Q1, 2018Q2, 2018Q3, 2018Q4 ve 2020Q2’de hem genç işsizlikten reel büyümeye doğru, hem de reel büyümeden genç işsizliğe doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. 2015Q4; 2016Q1, 2016Q2, 2016Q4; 2017Q1, 2017Q2, 2017Q3 ve 2020Q2’de hem genç işsizlikten ihracat doğru, hem de ihracattan genç işsizliğe doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. 2015Q4 ve 2016Q1, 2016Q2’de hem genç işsizlikten ithalata doğru, hem de ithalattan genç işsizliğe doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Bu sonuçlar, *Erlat (2000)*’ın dış ticaretin istihdamı etkilediği, *Gözgör ve Pişkin (2011)*’in dış ticaretin işsizliği azalttığı, *Karaçor ve Saraç (2011)*’in dış ticaret ve sanayi sektörü uzun dönemde pozitif ilişkidir, *Göçer vd. (2013)*’in ihracatın işsizliği azalttığı, *Akkuş (2014)*’un ihracat talebinin ve ithalat rekabetinin istihdamı doğrudan etkilediği, *Ayhan (2018)*’in sanayi üretimi ve ihracat istihdam düzeyini olumlu etkiler ve *Eygü (2018)*’nün işsizlik oranı ile dış ticaret arasında olumsuz yönlü bir ilişki olduğu sonucu ile uyum göstermektedir.

Türkiye’nin genç nüfusu, onu genç işsizlik riskine daha açık ve genç işsizlikten en fazla etkilenen ülkelerden biri yapmaktadır. Günümüzde, gençler arasında işsizliğin yaygınlığı dikkat çekicidir. İlaveten son yıllarda yetişkinler ve gençlerin işsizlik oranları arasındaki fark da gün geçtikçe büyümektedir ve işsizlik sorunu, daha yoğun bir şekilde genç nüfusa doğru ivme kazanmıştır. İşsizlik, sosyal maliyeti ve iktisadi maliyeti olan ve bu sebeple de istenmeyen bir olgudur. İşsizliğin sosyal maliyeti, işsiz kalan insanların maddi gelirlerini, sosyal itibarlarını, sosyal çevrelerini ve özsaygılarını kaybetmeleridir. İşgücü her şeyden önce, insandır. Ailesi, arkadaşları ve komşularından oluşan bir sosyal ortamda varlığını sürdüren bir varlıktır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, işsizliğin bireysel ölçekte bir dizi soruna kaynaklık edeceği açıktır. İşsiz kalanların gelir kayıplarına maruz kalması, sosyal çevreleri içinde itibar kaybına uğramalarına, kendilerine güvenlerini ve saygılarını kaybetmelerine yol açar. Öte yandan, işsizlik süresinin uzaması çalışanların motivasyonlarını ve becerilerini yitirmesine yol açar. İşsizliğin iktisadi maliyeti, işsiz kişilerin çalışmaları halinde oluşacak üretimin yapılamamasıdır. İşgücü, stoklanabilecek ve istenildiği zaman kullanılacak üretim faktörlerinden farklı olarak zamanla kayıtlı olduğundan dolayı bir kez kullanılmadığında sonsuza kadar yok olur. İşsizlerin bir kez ve bir an üretime katkıda bulunmaması, ebediyen telefı edilemeyecek bir ekonomik kayıptır. Bu yönüyle işsizlik kıtlıkla mücadeleyi zorlaştırır.

Dış ticaretin işsizliği daha özelde, genç işsizliğe çözüm oluşturabilecek bir politika aracı olarak kullanılıp kullanılmayacağı politika yapıcılar için önemlidir. Uluslararası ticaretin ilerlemesi, yeni teknoloji ve buna bağlı olarak yeni istihdam alanlarının ortaya çıkışı, ekonomilerin dışı açılmasıyla genişleyen pazar, üretimde ve dolayısıyla istihdamda artışa sebep

olmaktadır. Sonuç önerisi olarak, bu çalışmanın sonucunda dış ticaretin genç istihdamla olan ilişkisi, istihdam seviyesini artırmaya yönelik uygulanan politikaların revize edilmesi gerekliliği ifade edilebilir. İşsizlik bireyde olsun toplumda olsun son derece vahim sonuçları olan bir sorundur. Kullanılmayan işgücünün çok önemli negatif dışsallıklar üreteceği, sosyal ve siyasal sonuçları olacağı açıktır. Gençlerin işgücü piyasasına katılımı, sürdürülebilir bir ekonomik ortam için zorunludur.

KAYNAKÇA

- Akcan, A. (2018). Türkiye’de Genç İşsizlik Sorunu ve Çözüm Önerileri. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*. 6(14). 35-46.
- Akkuş, G. E. (2014). The Effects of Trade and Productivity on Employment in the Manufacturing Industry of Turkey. *İktisat Fakültesi Mecmuası*. 64(2). 1-44.
- Ayaş, N. ve Çeştepe, H. (2010). Dış Ticaretin İstihdam Üzerindeki Etkileri: Türk İmalat Sanayi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 15(2). 259-281.
- Ayhan, F. (2018). Türkiye Ekonomisinde İhracat, İthalat ve İstihdam Düzeyi İlişkisinin Uygulamalı Analizi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 8(2). 115-135.
- Balcılar, M., Özdemir, Z. ve Arslantürk, Y. (2010). Economic Growth and Energy Consumption Causal Nexus Viewed Through a Bootstrap Rolling Window. *Energy Economics*. 32(6). 1398-1410.
- Bayat, T., Özcan, B. ve Taş, Ş. (2015). Türkiye’de Döviz Kuru Geçiş Etkisinin Asimetrik Nedensellik Testleri ile Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 10(2). 7-30.
- Belenky, M. ve Riker, D. (2015). Theory and Evidence Linking International Trade to Unemployment Rates. U.S. International Trade Commission Office Of Economics Working Paper, No. 2015-01B.
- Budd, J. W. (2016). Çalışma Düşüncesi. (Çev. Fuat Man). İstanbul: Ayrıntı.
- Cazes, S. (2015). İşgücü Piyasası Kurumları. Cazes, S. ve Verick, S., (Ed.). Kalkınma Sürecinde Çalışma Ekonomisi Üzerine Düşünceler (ss.155-187) içinde. Ankara: Efil Yayınevi.
- Cenger, H. ve Çütcü, İ. (2018). İthalattaki Değişimin Genç İşsizliğe Etkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. Gençlik Araştırmaları Özel Sayısı. 485-503.
- Dickey, D. A. ve Fuller, W. A. (1981). Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series With a Unit Root. *Econometrica*. 49(4). 1057-1072.
- Didin Sönmez, F. ve Özerkek, Y. (2019). Türkiye’de Bölgesel Genç İşsizliğin Belirleyicileri. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 40(2). 297-318.
- Erlat, G. (2009). Measuring the Impact of Trade Flows on Employment in the Turkish Manufacturing Industry. *Applied Economics*. 32(9). 1169-1180.
- Erol, S. I. (2013). Gençlere Yönelik Aktif İstihdam Politikaları: Japonya, Kore, Çin ve Türkiye Örnekleri. *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*. 25(1-2). 15-43.
- Eygü, H. (2018). Enflasyon, İşsizlik ve Dış Ticaret Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Türkiye Örneği (1990-2017). *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 20(2). 96-112.
- Freeman, R. ve Revenga, A. (2004). How Much has LDC Trade Affected Western Job Markets?. Mathias D., Andre S. ve Khalid S. (Eds.). Trade and Jobs in Europe (pp. 8-32). Oxford: Oxford University Press.
- Göçer, İ., Mercan, M. ve Peker, O. (2013). İhracat, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve İşsizlik: Türkiye Örneği. *Business and Economics Research Journal*. 4(1). 103-120.
- Gözgör, G. ve Pişkin, A. (2011). İşsizlik ve Dış Ticaret: Türkiye’deki Bölgeler İçin Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi-Dinamik Panel Veri Yaklaşımı. *Business and Economics Research Journal*. 2(3). 121-138.
- Gül, E. ve Kamacı, A. (2012). Dış Ticaretin İstihdam Üzerindeki Etkileri: Bir Panel Veri Analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 12(4). 23-32.
- Günçavdı, Ö. ve Küçükçiftçi, S. (2001). Foreign Trade and Factor Intensity in an Open Developing Country: An Input-Output Analysis for Turkey. *Russian and East European Finance and Trade*. 37(19). 75-88.
- Güvel, E. A. (2011). Makro Ekonomi II. Adana: Karahan Kitabevi.
- ILO, (2006). Implementing the Global Employment Agenda: Employment Strategies in Support of Decent Work. Vision Document. Geneva: ILO Published.
- ILO, (2017). Global Employment Trends for Youth. Geneva: International Labour Office.
- Karaçor, Z. ve Saraç, T. B. (2011). Dış Ticaret ile Sanayi Sektörü İstihdam Oranı Arasındaki Kısa ve Uzun Dönem İlişkisi: Türkiye Örneği (1963-2009). *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. 18(2). 181-194.
- Kesici, M. R. (2013). Emek Piyasaları. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Lordoğlu, K. ve Özkaplan, N. (2005). Çalışma İktisadi. İstanbul: Der Yayınları.
- Murat, S. ve Şahin, L. (2011). AB’ye Uyum Sürecinde Genç İşsizliği. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- O’Higgins, N. (2017). Rising to the Youth Employment Challenge: New Evidence on Key Policy Issues. Grnava: ILO.
- Phillips, P. C. B. ve P. Perron (1988). Testing for a Unit Root in Time Series Regression. *Biometrika*. 75(2). 335-346.
- Polat, Ö. ve Uslu, E. E. (2010). Türkiye İmalat Sanayinde Dış Ticaretin İstihdam Üzerindeki Etkisi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 9(3). 489-504.
- Sümer, N., Solak, N. ve Harma, M. (2013). İşsiz Yaşam, İşsizliğin ve İş Güvencesizliğinin Birey ve Aile Üzerindeki Etkileri. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Ünsal, E. M. (2017). Makro İktisat. Ankara: Murat Yayınları.
- Yavuz, S. ve Özmete, E. (2012). Türkiye’de Genç Bireyler ve Ebeveynleri Arasında Yaşanan Sorunların “Aile Yapısı Araştırması” Sonuçlarına Göre Değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları*. 7(29). 9-27.